

לגפנים.

שרשים יוצאים לתוך של הבירו, מעמיק שלשה כדי שלא יעכב המחרישה. לכן היה חותך השרשים.

אמר ליה הני מילי שלשה, רב פפא אמר לרב הונא בריה דרב יהושע הרי כתוב שיכול להעמיק שלשה טפחים ולא יותר, ואילו מר, קא חפר טפי. אדוני חופר יותר מג' טפחים וחותך שם.

אמר ליה: אנא, בורות שיחין ומערות קא חפרנא, רב הונא ענה לו שהוא חופר בורות שיחין ומערות, ובזה מותר לחתוך גם בעומק יותר מג' טפחים לפי צורך הבור.

דתנן, היה חופר בור שיה ומערה, קוצין ויורד והעצים שלו. ולא כתוב דוקא ג' טפחים, ומשמע גם יותר משלשה טפחים.

אמר רב פפא: אמרי ליה בולחי, ולא יכילי ליה!

רב פפא אמר: הייתי טוען ומביא ראיות לרב הונא שלא יקוץ, ולא יכולתי לנצחו לפי שהיה רב הונא דוחה הראיות, עד דאמרי כ-ב ליה הא דאמר רב יהודה: מצר שהחזיקו בו רביב, אסור לקלקלו. עד שאמרתי לו הדין של רב יהודה, שאם יש לאדם שדה והחזיקו רבים בחלק משדהו לעשותו דרך שעוברים

אמר ליה רבא: אנא, לא קייצנא, אני לא אקוץ אותו, משום דאמר רב: האי דיקלא דטעין קבא, אסור למקצייה. דקל שטוען קב תמרים, דהיינו שגדלים בו קב תמרים אסור לקוצצו משום "בל תשחית". ואמר רבי חנינא שהוא עצמו נענש בגלל שעבר על איסור בל תשחית: לא שכיב שכחת ברי, לא מת בני, שקראו לו "שכחת", אלא משום דקין תאנתא בלא זימניה. שקצץ עץ תאנה לפני זמנה. דהיינו שהיה טוען עדיין פירות. אם כן יש גם סכנה לקצוץ, ולכן, מר, אי ניהא ליה ליקוץ. אדוני, אם נוח לו, שהוא יקוץ.⁽³⁵⁾

רב פפא הוה ליה הנחו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע, היו לרב פפא דקלים סמוך למיצר של רב הונא בריה דרב יהושע.

אזל, אשכחיה דחיה חפר וקא קאיין שרשיו. הלך רב פפא, ומצא לרב הונא בריה דרב יהושע שהיה חופר וחותך השרשים של האילן שהתפשטו לתוך שדהו.

אמר ליה, מאי האי? שאל רב פפא לרב הונא, למה אתה עושה כן?

אמר ליה רב הונא לרב פפא: הא תנן, היו

בעצמו משום בל תשחית ומשום סכנה, כיון שסבר שמעיקר הדין אינו צריך לקוץ משום מזיק. אולם מתוס' נראה שרבא קיבל דברי רב יוסף, ומכל מקום לא רצה לקצוץ משום בל תשחית, כיון שאין הנזק מרובה משיווי הפירות. והא דא"ל מר אי ניהא ליה ליקוץ, היינו אם אתה סובר שאין בזה בל תשחית אתה יכול לקוץ. כן כתב החזו"א י"ד ו'.

35. פירש הרמב"ן דמה שלא רצה רבא בר ר"ח לקוץ משום שלא היה נראה לו דברי רב יוסף שבין אילנות לגפנים צריך להרחיק יותר משום שפשטות המשנה לא משמע כן, ולא סמך על רב יוסף משום שתלמיד חכם שאמר הוראה אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאחר מעשה אמרה אין שומעין לו. לכן אף שהסכים שר"י יקצוץ אילנו, אבל הוא לא רצה לקצוץ

הצטער רב הונא ואמר: למה לא אמרתי לו כי מה שמועילה חזקה לרב פפא אינו אלא בתוך ט"ז אמה הסמוך לאילן, שבזה השיעור אם חותך מהשרשים מפסיד לאילן, משום ששיעור יניקת אילן הוא ט"ז אמה כדלקמן, אבל מחוץ לט"ז אמה, אינו מפסיד לאילן, ואין מועילה לזה חזקה, כיון שאינו שייך לאילן, ורב הונא חפר מחוץ לט"ז אמה.

שנינו במשנתנו: היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו.

בעא מיניה יעקב הדייבא, שהיה מן המקום שנקרא הדייב, מרב חפדא: עצים, של מי? למי שייכים העצים שקוצץ, לבעל האילן, שגדלו העצים מאילנו, או לבעל הקרקע, שגדלו העצים בקרקעו?

בו רבים, אסור לקלקלו, דהיינו למנוע מעבר רבים באותו מקום כדי שיהא המקום רק שלו, משום שכבר זכו בו רבים כיון שהחזיקו בו.⁽³⁶⁾

וכוונת רב פפא היא לומר, כמו שם, אף על פי שבעצם השדה שייך לבעליו, מכל מקום, כיון שהחזיקו בו רבים לעשותו דרך, כבר זכו בזה ואסור לו לקחתו מהם, כמו כן כאן, שמדובר באופן שרב פפא החזיק כבר ג' שנים ששרשיו היו מתפשטין לתוך שדה חבריו, ולא מיחה בו בעל השדה וגם לא קצץ שרשיו, אסור לו עכשיו לקוץ שרשיו, שכבר זכה רב פפא בזכות הזאת שיהיו שרשיו נכנסין לתוך שדה חבריו.⁽³⁷⁾

לבתר דנפק, אמר, אחרי שיצא רב פפא אמר רב הונא: (38) אמאי לא אמרי ליה: כאן בתוך שש עשרה אמה, כאן חוץ לשש עשרה אמה.

השאר, שט"ז אמה הוא מספיק מקום לדרך הרבים. ור"ת מפרש שלא היה הנידון האם מותר לקצוץ, שזה ודאי שמותר לקצוץ השרשים, אלא הנידון היה למי שייך העצים, שרב פפא סבר שזה שייך לבעל האילן ורב הונא סבר ששייך לבעל השדה. ועל זה טען רב פפא שיועיל חזקתו לענין שיהו העצים שלו, ועל זה מסיק רב הונא שדוקא בתוך ט"ז אמה, אבל מחוץ לט"ז אמה שייך לבעל השדה.

38. כן פירש רש"י ועוד ראשונים. ויש עוד פירוש ברמב"ן בשם ר"ח שרב פפא אמר זה, שמה שכתוב במשנה קוצץ השרשים הוא רק מחוץ לט"ז אמה, אבל בתוך ט"ז אמה אסור לקוץ. וכן כתב הר"י מיגאש והבעה"מ והראב"ד בש"מ. אמנם הרמב"ן והרשב"א דחו פירוש זה עי"ש.

36. שיטת התוס' כאן דדווקא אם החזיקו ברשותו, שנתן להם רשות להחזיק, אבל אם החזיקו שלא ברשות אין חזקתם מועילה. וכן פסק הרמ"א בס"י שעל זה, וכתב שם הגר"א שרש"י בב"ק חולק וסובר דאפילו החזיקו שלא ברשות מועילה חזקתם.

37. כן פירש רש"י וכוונתו כמו שכתב רבינו גרשם שרב פפא החזיק בזה כמה שנים, ומה שכתב בביאור דברי רש"י כן משמע מהרשב"א והמאירי.

אמנם הראשונים תמהו על רש"י דאינו ענין לרב יהודה ששם החזיקו רבים, מה שאין כן כאן שהוא יחיד. לכן פירשו תוס' בשם ר"ח וריב"ם שהמקום שחפר רב הונא אף שהיה שייך לרב הונא החזיקו בו רבים. ומה שאמר ר"ה כאן בתוך ט"ז אמה כאן חוץ לט"ז אמה, היינו שאם משאיר מקום לרבים ט"ז אמה מותר לקלקל

נאמר שהולכין אחר האילן, ושרשים שייכים לבעל האילן, למה אין מועלין כאן? הרי האילן הוא של הקדש!

מירי איריא, וכי אפשר בכלל לפשוט מהמשנה הזאת את הספק שלנו?!

בגידולין הבאין לאחר מכאן, עסקינן, וקא סבר אין מעילה בגידולין. המשנה מדברת שהשרשין גדלו לאחר שהקדיש האילן או השדה, ויש מי שסובר כי מה שגדל לאחר שהקדיש, אינו קדוש, ואפשר לומר שכך גם סובר התנא של המשנה, לכן בשני האופנים ברישא ובסיפא אין מעילה מדאורייתא, רק מדרבנן אסור ליהנות, כיון שיש אחד של הקדש, או האילן או השדה.

רבינא אמר: לא קשיא. כאן בתוך שש עשרה אמה, כאן חוץ לשש עשרה אמה.

לעולם המשנה סוברת שיש מעילה בגידולין שגדלו לאחר שהקדיש, (39) רק הרישא מדברת בשרשין שהן בתוך ט"ז אמה לאילן, וכיון שניקת האילן היא עד ט"ז אמה לכן הן שייכין לאילן, ולכן אין מועלין בהן. וסיפא מדברת בשרשין שהן מחוץ לט"ז אמה לאילן, וכיון שאינן בתוך מקום יניקת האילן הם אינן שייכין לאילן אלא לקרקע, לכן בסיפא אין מועלין.

נמצא שנפשטת הבעיא, ששרשין שהן בתוך ט"ז אמה, העצים שלהם שייכין לבעל האילן, ומה שמחוץ לט"ז אמה, שייכין

אמר ליה רב חסדא: תניתוה, שנינו במשנה במסכת מעילה: שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש, לא נהנין ולא מועלין. כשיש אילן של הדיוט הנטוע בשדה הדיוט, ונכנסו שרשיו בתוך שדה של הקדש, אין נהנין מהשרשין מדרבנן, אבל אין חייב על זה קרבן מעילה, כי מדאורייתא אינו שייך להקדש.

אי אמרת בשלמא בתר אילן אזלינן, משום הכי לא מועלין, אם נאמר כמו הצד שהעצים שייכים לבעל האילן, כיון שממנו גדלו העצים, מובן למה אין מועלין, כיון שהאילן הוא של הדיוט לכן גם השרשים שייכים להדיוט, ומה שאין נהנין אינו אלא מדרבנן שגזרו על זה, מכיון שהם נמצאים בשדה של הקדש.

אלא אי אמרת בתר קרקע אזלינן אמאי לא מועלין, אבל אם נאמר שהעצים שייכים לבעל הקרקע, למה אין מועלין, הרי הקרקע היא של הקדש.

אך הגמרא דוחה את הראיה:

אלא מאי, בתר אילן אזלינן, אלא מה אתה רוצה להוכיח מכאן, ששייכים העצים לבעל האילן, אם כן, **אימא סיפא: של הקדש הבאים בשל הדיוט, לא נהנין ולא מועלין.** שרשי הקדש הנכנסין בשדה הדיוט, לא נהנין מדרבנן, ואין מועלין מדאורייתא.

ואי בתר אילן אזלינן, אמאי לא מועלין?! אם

39. כתב שרבינא לא בא לומר שמועלין בגידולין, אלא בא לומר שהמשנה מדברת אפילו בגידולין שגדלו קודם שהקדיש.

39. כן פסק הרמב"ם בפ"ה ממעילה ה"ו שמועלין בגידולין ופסק כתיורצו של רבינא, נראב שמפרש כן בדברי רבינא. אבל הריטב"א

לבעל הקרקע.⁽⁴⁰⁾

אמר עולא: אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה, גזלן הוא, ואין מביאין ממנו בכורים.

כיון שהאילן יונק עד שש עשרה אמה, נמצא שהאילן הוא ה"גזלן", שהוא גוזל יניקתו משדה חבירו, שהוא בתוך שש עשרה אמה לשדה חבירו, אך אין בעל האילן נחשב "גזלן", שהרי אינו צריך להרחיק כל כך.⁽⁴¹⁾ ואין מביאין ממנו בכורים, משום שנאמר אצל בכורים "אשר תביא מארצך", שיהו כל הגדולין מאדמתך, וזה נחשב שגודל גם משדה חבירו.

שואלת הגמרא: **מנא ליה לעולא הא?** מהיכן יודע עולא ששיעור יניקת האילן היא ט"ז אמה מכל צד? **אילימא מרתנן: עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה, חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה.**

דהיינו, יש דין של "תוספת שביעית", שאסור לעבוד בערב שביעית לחרוש בקרקע, כאשר החרישה אינה לצורך הפירות של ערב שביעית אלא לצורך פירות שביעית.

ושיעור התוספת תלוי בסוג השדה. בשדה אילן, מותר לחרוש עד עצרת של ששית, לפי שעד אז החרישה מועילה לפירות ששית, ומכאן ואילך אסור לחרוש. ואילו ב"שדה

לבן", דהיינו שדה של תבואה, אין מותר לחרוש אלא עד פסח של ששית, שעד אז מועילה החרישה לצורך פירות ששית, ומכאן ואילך אסור. ובמשנה בתחילת מסכת שביעית מבואר מהו השיעור של שדה אילן, כשיש בו "ג' אילנות בתוך בית סאה, הראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי". וכל זה באילנות זקנות, אבל בנטיעות צעירות, יש שיעור שהוא הלכה למשה מסיני, שאם יש עשר נטיעות המפוזרות בשדה בתוך בית סאה, שהוא חמשים אמה על חמשים אמה, מותר לחרוש בשבילן את כל הבית סאה עד ראש השנה של שביעית, מפני שהוא צריך הרבה חרישה, ואם אין בו עשר נטיעות בתוך בית סאה, הרי הוא נחשב כ"שדה לבן" שאסור לחרוש מפסח ואילך.

מכל מקום, למדנו מכאן שעשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה יונקין מכל הבית סאה, שהרי התירו לחרוש לצרכן כל הבית סאה.

כמה הוו להו, תרי אלפין וחמש מאה גרמדי. השיעור של בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, וכשאתה מכפיל חמשים על חמשים יוצא אלפיים וחמש מאות, נמצא שהשטח של בית סאה הוא אלפיים וחמש מאות אמות מרובעות.

לכל חד וחד כמה מטי ליה, כשאתה מחלק

41. כן פירש המהר"ם בשיטת רש"י וכן הסכימו התוס'. אבל בשם ר"ח כתבו שבעל האילן נקרא גזלן, משום שעולא סובר שצריך להרחיק שש עשרה אמה, ומה שכתוב במשנה שמספיק להרחיק ארבע אמות, משום שהמשנה מדברת

40. ובביאור דברי המשנה, פירשו הרמב"ם בפיה"מ והרע"ב קוצץ והן שלו היינו לבעל השדה, וכתבו שמדובר שהוא מחוץ לט"ז אמה. וכן כתב הרמ"ה.

ומקשה הגמרא: **אכתי נפיש ליה דעולא!** עדיין קשה שהשיעור של עולא הוא יותר מזה, שהוא אלף ועשרים וארבע אמות.

ומתרצת הגמרא: **לא דק**. עולא לא דקדק בצמצום בשיעור ואמר שיעור יותר גדול.

אך שואלת הגמרא: **אימור דאמרינן "לא דק", לחומרא**, מתי שייך לומר לא דק כשיוצא מזה חומרא, שיחמירו יותר ממה שצריך, **לקולא "לא דק", מי אמרינן?** כשיוצא קולא מזה, לא שייך לומר לא דק, שהרי בני אדם יסמכו על זה ויבאו להקל יותר מהדין. וכאן יוצאת קולא, שאין צריך להביא בכורים בשיעור של עולא, ולפי האמת צריך עדיין להביא.

ומתרצת הגמרא: **מי סברת בריבועא קא אמרינן? בעיגולא קא אמרינן!**

וכי סבור אתה שעולא אמר ששיעור יניקה הוא שש עשרה אמה מכל צד, ולכן כשאתה עושה החשבון ביחד יוצא שלשים ושתים אמות על שלשים ושתים אמות מרובעין, שאז יוצא החשבון אלף ועשרים וארבע אמות.

אין הדבר כן, שהיות והאילן יונק מכל צד בשוה, צריך לחושבן בעיגול, שהאילן עומד באמצע, ויונק מכל סביביו שש עשרה אמה.

ומחשבת הגמרא כמה זה יוצא:

מכדי, הרי, כמה שטחו של מרובע יותר על

את השטח של בית סאה לעשר נטיעות, כמה שטח מגיע לכל אחד ואחד? **מאתן וחמשינן**. מאתים וחמשים אמות מרובעות.

ואם כן, מקשה הגמרא: **הא, לא הוי דעולא!** הרי זה לא השיעור של עולא, שעולא אמר שיונק מכל צד שש עשרה אמה, נמצא שהשטח ביחד הוא שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה, וכשמכפילין שלשים ושתים על שלשים ושתים יוצא אלף ועשרים וארבע אמות על רוחב אמה, והוא הרבה יותר מהשיעור של המשנה.

ואלא, מרתנן: שלשה אילנות של ג' בני אדם, הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן.

כז-א

אם יש ג' אילנות בתוך הבית סאה שמפוזרין לארכו ולרחבו בשוה, אף על פי שאינן של אדם אחד אלא של ג' אנשים, מכל מקום מצטרפין להחשב שדה אילן, וחורשין כל בית סאה עד עצרת כדין שדה אילן, והיינו מטעם שהחרישה נצרכת לאילנות לצורך פירות ששית, נמצא שכל אילן יונק שליש מהבית סאה. ואף שנטיעות יונקין רק עשירית מבית סאה מכל מקום זקנות יונקין יותר.

כמה הוו לחו שטח של כל הבית סאה? תרי אלפי וחי' מאה גרמידי אלפיים וחמש מאות אמות מרובעות. לכל חד כמה מטי ליה כמה מגיע לכל אחד מהג' אילנות תמוני מאה ותלתין ותלתא ותילתא, שמונה מאות ושלשים ושלש אמות ושלש אמה, שהוא שליש של כל הבית סאה.